

אבל **הכא**, מדובר בשנים שקדשו שתי אחיות, ושני אחיו של כל אחד מהמתים, שכל אחד מהם קדש רק אחות אחת, הרי רק אחת מהן יבמה כלפי כל שני אחים, והאיסור מפני הספק, שמא כנס את זו שאינה יבמה.

אך כיון שרק ספק הוא, אם קדם וכנס, אין מוציאין מידו, היות שכל חד וחד שכנס **אימור דידיה אתרמיא ליה**, שרק אחת מהן יבמה, וכשכנס האח השני נפקע ממנה איסור אחות זקוקתו, ומעולם לא היתה אשת אחיו, ולכן לא יוציאו.

שנינו במשנה: **קדמו וכנסו אין מוציאין מידם. כו'.**

תני שילא, ואפילו אם שניהם כהנים אין מוציאין מידם, אף על פי שאחת האחיות בהכרח היא חלוצה האסורה לכהן. שהרי שני אחי המקדש הראשון חלצו לשתי האחיות מספק, ואחת מהן היתה זקוקה לחליצתן שהיא אשת אחיהן [המקדש השני].

ומבארין: **מאי טעמא** לא יוציאו מספק חליצה, והרי ממה נפשך הוא קיים ביניהם?

כי **חלוצה** אסורה **מדרבנן היא**.

וספק חלוצה לא גזרו בהו רבנן, וכיון שלכל אחד מהם יש צד שמא ייבם את ייבמתו, אינו צריך להוציאה מספק שמא היא חלוצת אחי השני.

ומקשינן: וכי חלוצה אסורה רק מדרבנן?

והתניא: כתיב בכהנים [ויקרא כא] "ואשה גרושה מאישה לא יקחו".

אין לי אלא גרושה שאסורה לכהן.

מידם, דחוששים שמא הראשון ייבם את אחות זקוקתו, ולא מועיל לו מה שיכנסו אחיו השני את אחותה, ויפקיע את זיקתה לראשון, כדי להתיר לו את אשתו.

ולכאורה כאן תנן שאם כנס לא יוציא, אלא סומך על היתר זה.

ומתריצין: **הכא השתא?! איזה דמיון הוא זה!?**

הרי אין דמיון כלל בין המקרים שבשתי המשניות!

שהרי **התם**, בארבעה אחין, ששתי האחיות זקוקות, **אי למאן דאמר שהטעם שאין אף אחת מהן יכולה להתייבם**, הוא משום ההלכה **שיש זיקה**, ולכן כל אחת נחשבת אחות זקוקה, ולא מועילה חליצת אחיו להתירה לו, שהרי נאסרה עליו שעה אחת בעת שנפלה לפניו, והיתה עדיין אחותה זקוקה לו.

אך רק שם שייך טעם לאסור, כי **יש זיקה**.

וכן **למאן דאמר שהטעם בארבעה אחין הוא משום שאסור לבטל מצוות יבמין**, ואם ייבם הראשון, חוששים אנו שמא ימות השני קודם שייבם, ותפטר אחותה לשוק ללא חליצה ויבום, שהרי היא אחות אשת היבם הראשון.

ולכן נאסרה כל אחת מהן לייבמה ראשונה, וכיון שנאסרה שעה אחת, אפילו אם תחליץ אחת מהן, תאסר השניה לייבום מפני שנאסרה שעה אחת.

אך גם טעם זה, **שאסור לבטל מצוות יבמין** שייך רק בארבעה אחין.

חלוצה מנין שאסורה לו?

תלמוד לומר "ואשה". שהיה ראוי לכתוב "גרושה לא יקחו", ונאמר "אשה גרושה" כדי לרבות חלוצה, שתהא אסורה לכהן.

הרי שאיסורה, מדאורייתא הוא!?

ודחינן: באמת איסור חלוצה הוא רק מדרבנן. וקרא, הרבוי מ"ואשה" — אסמכתא בעלמא הוא.

מתניתין:

מצוה בגדול שבאחי המת, לייבם.

ואם קרם האח הקטן וייבם, זכת.

גמרא:

תנו רבנן: כתיב בפרשת יבום:

"ויבמה יבא עליה, ולקחה לו לאשה, ויבמה.

והיה הבכור אשר תלד, יקום על שם אחיו המת".

ודרשו חכמים את הפסוקים כאילו נכתבו ברצף אחד:

"ויבמה — והיה הבכור".

מיכן אתה למד שמצוה בגדול לייבם. שביאור הכתוב הוא, שהאח המייבם יהיה בכור האחים.

ואילו על היבמה דרשו את הכתוב "אשר תלד" — פרט לאיילוניות שאין יולדת, ולכן לא מייבמין אותה.

ועל היבם אומר הכתוב "יקום על שם אחיו", והיינו לנחלה. שהאח ההמייבם יורשו, ולא מתחלקים עמו שאר האחים בירושת האח המת.

וממשיכה הברייתא ואומרת:

אתה אומר "יקום האח הבכור על שם אחיו" — לנחלה.

או אינו, אולי אינו כן, אלא הכוונה כפשוטו של מקרא, שמדובר בכך הנולד לו מהיבמה, שקם הבן של היבם לשם של האח המת.

שאם קראו לאח המת יוסף — קורין אותו יוסף.

ואם היה שמו יוחנן — קורין אותו יוחנן.

ומנלן לדרוש את הפסוק אחרת מפשוטו של מקרא, ולומר שיורש היבם את נחלת המת?

נאמר כאן בפרשת יבום "יקום על שם אחיו".

ונאמר להלן, בצווי יעקב, שיהיו אפרים ומנשה נוטלים חלק ככל השבטים "על שם אחיהם יקראו בנחלתם".

ודרשינן גזירה שוה: מזה "שם", דהיינו, בכתוב האומר "על שם אחיהם יקראו בנחלתם", האמור להלן, הוא "שם" לגבי נחלה.

אף "שם" האמור כאן ביבום, הכוונה לנחלה של היבם.

וממשיכה הברייתא את דרש הפסוק:

"ולא ימחה שמו" — פרט לאשת פרים, ששמו מחוי.

כיון שלא היה יכול האח המת להוליד, והיה שמוי מחוי, אין חובה להקים לו שם, ואשתו פטורה מן היבום.

אמר רבא, על הדרשה שיקום על שם אחיו לנחלה:

אף על גב דבבב התורה כולה, כשדורשים פסוק, עדיין אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ומתקיים גם הפשט.

הבא, אתאי גזירה שוה "שם — שם", ואפיקתיה והוציאה מפשטיה לגמרי, ואין צריך לקרות את שם הבן הנולד לו כשם אחיו המת [וכתב רש"י שכך למד זאת מרבן].

ומקשינן: וכי אי לאו גזירה שוה, הוה אמינא, היתה משמעות הפסוק, שהמצוה להקים לאחיו שם, היא הקמת שם המת ממש!

והרי זה לא יתכן.

כי למאן אזהריה רחמנא על הקמת השם?

אם ליבם, הרי "יקום על שם אחיך" — מיבעי ליה למיכתב.

ואי הצווי הוא לבי דינא, הרי "יקום על שם אחי אביו" — מיבעי ליה למיכתב!

ובהכרח שהפסוק מצווה לבית דין לדאוג לכך שהיבם יקום על שם אחיו המת, לנחלה.

ועדיין מקשינן: ודלמא, הכי קאמר להו רחמנא לבית דין: אמרו ליה ליבם, שבנו הנולד לו יקום על שם אחיו!

ובאמת הכוונה היא לקרוא את שם הבן כשם המת?

אלא, מסקינן, להכי אמר רבא: **אתאי גזירה שוה**, אפיקתיה לגמרי!

ודרשינן את הפסוק כך, להעמיד את היבם לרשת את נחלת אחיו המת.

ועתה מקשה הגמרא על הדרשה "והיה הבכור", מכאן שמצוה בגדול לייבם:

השתא דאמרת, שקרא ב"גדול" כתיב.

אימא, דוקא האח הבכור הוא זה שצריך לייבם, אבל אח פשוט לא ליבם לגמרי, אפילו אם אין אח שם אח בכור!?

ומתרצינן: אם כן, שפשוט אינו מייבם כלל את אשת אחיו —

אשת אחיו שלא היה בעולמו, שנולד אחר שמת האח, דמייעט רחמנא שלא מייבם לה הנולד — למא לי לומר זאת?

והרי ודאי שהאח הנולד אחר מיתת אחיו הראשון, אינו בכור, שהרי הוא נולד אחר האח המת.

ומוכח מהמיעוט הזה, שגם אח פשוט שייך במצות יבום.

פריך רב אחא: ואימא פשוט אינו מיבם.

ואח שלא היה בעולמו צריך למעוטי, כגון שהיה האח שנולד, **בוכרא דאמא**, שהיה בכור לאמו, ונולד אחר שמת אחיו מהאב.

ואלולי שנתמעט, היה חייב ביבום אחיו שלא היה בעולמו, כדין בכור, שהרי בכור הוא לאמו.

ומתרצינן: **ההוא** — לא מצית אמרת! לא יתכן לומר כי בכור מאם יקרא "בכור" לענין

יבום.

היות **דיבום** — **בנחלה תלה רחמנא**. דכתיב "יחדיו", ודרשינן: מיוחדים בנחלה.

ונחלה היא רק מן האב, ולא מן האם.

כי בכור מאם אינו נוטל פי שנים בירושה מאמו כבכור מאב, ולכן, בכור מאם אינו בכלל בכור של יבום שתלוי בנחלה. (1)

ועל כרחק, כיון שבכל זאת הוצרך הפסוק למעט אח שלא היה בעולמו מיבום, מוכח, שאין הכונה בפסוק לבכור דוקא, אלא לגדול שבאחים, אף שהוא אח פשוט.

ועדיין מקשינן: **ואימא**, שהפסוק מדבר דוקא באח בכור.

ואך זאת בא להשמיענו, דוקא **כי איכא** אח **בכור** רק אז **תקיים מצות יבום**.

ואז היא תקיים בין בכור ובין בפשוט.

ודבר זה יש ללמוד מהמיעוט של אשת אחיו שלא היה בעולמו, שתיתכן אפשרות שגם פשוט מייבם, ונאמר שאפשרות זו היא דוקא אם יש בכור בעולם.

אך **כי ליכא בכור** — **לא תקיים מצות**

יבום, ותהיה פטורה מיבום אף מהאח הפשוט, על אף שהיה עמו בעולמו! ?

ומתריצין: **אמר קרא** "כי ישבו אחים יחדיו, ומת אחד מהם".

ובהכרח שגם פשוט יכול לייבם, שהרי משמעות הפסוק היא שמדובר גם כשהיו רק שני אחים.

ובאופן זה **מי לא עסקינן דמת בכור**, ובכל זאת **אמר רחמנא לייבם!** ?

ומפורש שמצוה גם על אח קטן.

ומקשינן: **ואימא** שפסוק מדבר דוקא היכא **דמות קטן**, שהרי דרשינן "והיה הבכור" שמצוה בבכור לייבם, ונעמיד שבאופן זה דוקא דיבר הכתוב.

ובאופן שכזה **אמר רחמנא: ליבם בכור**.

ומתריצין: **הא**, באותו פסוק כתיב "יחדיו". ובזה **מיעט רחמנא אשת אחיו שלא היה בעולמו**. (2)

והיינו, כשמת הבכור וצריך מיעוט שלא ייבם אחיו הקטן. ומוכח דקטן מייבם גם במקום שאין בכור.

בכורה.

והוא הדין שאינו מצווה על יבום. עי"ש שנחלקו אם זו היא כוונת רש"י או פירוש אחר. ועוד פירשו, שמעלת הבכור ליבום, מפני שנוטל פי שנים בנחלה, וזה מצינו רק בבכור מהאב.

2. כך פירש רש"י.

והרשב"א הביא פירוש הראב"ד, שהרי

1. רש"י ביאר דמשמע דהאי בכור הוא הראוי לנחול פי שנים והיינו בכור מאב. והתחבטו הרשב"א והריטב"א, מהיכן משמע שדוקא בכור, הרי מהפסוק רק מוכח שישבו יחדיו לנחלה.

וכתבו שהמקור הוא, מדתלוי בנחלה, שהיא רק לאח מהאב, הוא הדין צריך שיהא בכור, שהרי בנחלה לא הקפידו אלא על בכור מהאב, ואח מהאב אף שהוא בכור מאם, אינו נוטל חלק

לא רצה, הולכים אצל אחיו הקטן ממנו.

לא רצה גם הקטן לייבם — חוזרין אצל גדול, וכופין אותו לייבם.

הרי שלא רק על בכור נאמרה המצוה, אלא אף בגדול האחים. כי משמעות אחיו הקטן היא, שהולכין לפי הגיל, ולא לפי בכור ופשוט.

ומתרינין: דין גדול האחים הוא כבכור, ומצוותו מאותו הטעם.

שהרי מזה בכור, בכורתו גרמה לו.

אף גדול האחים, גדולתו גרמה לו, שמצוותו לייבם יותר משאר אחים.⁽³⁾

ומסתפקת הגמרא: ואימא, כי מייבם בכור לישקול נחלה, שעליו הכתוב אומר "והיה הבכור... יקום על שם אחיו".

אך כי מייבם פשוט — לא לישקול נחלה של המת יותר משאר אחיו היורשים, שהרי בו לא כתיב "יקום על שם אחיו"?

ופשטינן: אמר קרא שהיבם יורש את המת, בלשון "יקום על שם אחיו". והרי זה היבם קם תחתיו, ולכן הוא גם יורש אותו.

ומקשינן: אם המצוה היא גם על גדול האחים, אם כן —

ומקשינן: מהמיעוט לאשת אחיו שלא היה בעולמו למדנו רק שהפסוק "ומת אחד מהם" מדובר כשמת הבכור ויכול קטן לייבם.

ואימא: רק כי ליבא בכור, אז אם קדם קטן, זכה.

ואילו היבא דאיבא בכור, אם קדם קטן — לא זכה!?

ומתרינין: אמר קרא "כי ישבו אחים יחדיו" — הוקשה ישיבת אחים זה לזה, שכולם שוים לזכות בייבום.

והא דכתיב "והיה הבכור" — למצוה בלבד הוא!

ומקשינן: ואימא שהמצוה לכתחילה היא רק אי איבא בכור, שאז המצוה היא ליחדר לחזור אנדול.

אך כי ליבא בכור — אין חוזרין אצל גדול שבאחים הפשוטים, ואין כופין אותו לייבם כבכור.

ואם תאמר שכן הוא באמת, שהמצוה לכתחילה נאמרה רק בככור.

אלמא מדוע תני אביי קשישא: מצוה בגדול לייבם.

לא רצה, הולכין אצל אחיו הקטן ממנו.

וגם הרשב"א הוכיח מלשון הגמרא דלא כפירוש הראב"ד.

3. הריטב"א הביא רמב"ן דהיינו רק כשגדול ראוי לה. אך אם אחד האחרים יותר הגון, אף על

מיעט רחמנא רק אשת אחיו שלא היה בעולמו. ומפורש כי שאר האחים ואפילו פשוטים מייבמים.

ודחאו הרמב"ן, שהרי רק במקום שיש בכור לא נתמעטו הפשוטים. אך כשאין בכור אין פשוטים מיבמין דמתמעטין מוהיה הבכור.